

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Ev. broj: PRS 05-02/22-23

Ur. broj: 21-22-2

Zagreb, 07. prosinca 2022. godine

Portal: Narod HR
putem elektroničke pošte: info@narod.hr

Predmet: pritužbe na diskriminaciju temeljem rodnog identiteta
- *preporuke, daju se*

Poštovani/e,

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Višnja Ljubičić (dalje u tekstu: Pravobraniteljica), zaprimila je više pritužbi građana i građanki protiv određenog broja tekstova objavljenih na Vašem portalu, a kojima se transrodna populacija dovodi u nepovoljan položaj, odnosno kojima se ova rodna manjina, kao i stručnjaci i stručnjakinje koji rade s ovom populacijom, dodatno stigmatiziraju.

Pravobraniteljici su prijavljeni tekstovi koji su naslovljeni: ***Epidemija promjene spola među mladima: Tko su stručnjaci koji im to omogućuju?; Je li to moguće!? Liberalni New York Times piše o štetnim posljedicama blokatora puberteta i uzimanja hormona drugog spola.***

Pravobraniteljica u potpunosti podržava pravo na slobodu govora, mišljenja i izražavanja misli, kao i pravo na različito mišljenje iz članka 38. Ustava RH, posebice u odnosu na slobodu tiska i drugih sredstava javnog priopćavanja, te u tom smislu svakako nije protiv kritičkog propitivanja bilo čijih stavova, kao ni protiv javnog sučeljavanja različitih svjetonazora.

No, kada se takvim pravima u javnom prostoru i/ili putem određenih medija elementima senzacionalizma i sustavnosti dovode u pitanje ili krše prava i slobode drugih, posebice prava na opstojnost, zaštitu privatnosti, medicinsku skrb i dobrobit manjina, kada se sloboda govora i izražavanja misli koristi kako bi se određena populacija, koja se ionako nalazi u nepovoljnom položaju zbog stigme i tabua koje ih prate, javno dodatno izložila društvenoj stigmi, kada se instrumentaliziraju tekstovi drugih tiskovina na način da se društvo neosnovano dodatno zaplaši te pojača animozitet prema određenoj populaciji samo zato što se ne uklapaju u svjetonazorske norme određene politike, onda sloboda govora i različito mišljenje može opasno graničiti kako

s najgrubljim oblicima diskriminacije tako i s kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, odnosno konkretno kaznenim djelom: *Javno poticanje na nasilje i mržnju* iz članka 325. našeg Kaznenog zakona (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21).

Posebno je opasno i neprihvatljivo te može predstavljati teški prijestup, kada se neosnovano, pristrano i paušalno stigmatiziraju 12-oro profesionalaca, liječnika specijalista koje je struka odabrala na temelju njihovog iskustva u radu s transrodnim osobama te koji se nalaze na listi stručnjaka Ministarstva zdravstva, a koji se stručno, odgovorno i na temelju znanstvenih činjenica bave medicinskom skrbi transrodnih osoba u Republici Hrvatskoj. Kada se isti pokušavaju senzacionalistički i lažno prikazati kao osobe koje su aktivistički nastrojene sugerirajući da svoj posao zapravo obavljaju 'na svoju ruku' i protiv pravila struke, ističući npr. kako ignoriraju opasnost od samoubojstava kod djece. Pa se tako u članku navodi: „*Dok su se promjene u vezi s dostupnošću i uopće opravdanošću blokatora za maloljetnike počele događati u Švedskoj, UK i Finskoj – na koje SAD sada radi pritisak – u Hrvatskoj 15 stručnjaka koji odlučuju o tzv. “operacijama promjena spola” ne samo da ignorira stope samoubojstava koje su dvadeset puta veće među odraslima koji uzimaju hormone suprotnog spola i prođu “operaciju promjene spola” već žele da takve operacije postanu i nova standardna “zdravstvena usluga” za djecu.*“

Sva djeca imaju pravo na besplatnu dostupnost zdravstvene skrbi pod jednakim uvjetima, uvažavajući pri tom sve njihove različitosti te specifičnosti pojedinih medicinskih i/ili zdravstvenih stanja, što ne znači da se netko zalaže da određeni medicinski postupci postanu „*nova standardna zdravstvena usluga za djecu*“, nego upravo suprotno, da se svoj djeci osigura jednaka besplatna dostupnost svih zdravstvenih usluga uzimajući obzir sveukupnu dobrobit svakog pojedinačnog djeteta.

Nije sporno da mnogo lijekova i/ili medicinskih tretmana ima nuspojave, te da neka prava, kao što je to primjerice pravo na pobačaj mogu imati određene posljedice na zdravlje populacije, ali zbog toga zasigurno nećemo pokušavati dodatno stigmatizirati populaciju koja se koristi tim pravima i/ili ih nećemo pokušati zakinuti za ta prava, te se senzacionalistički zgražati nad liječnicima specijalistima, koji odgovorno i pošteno rade svoj posao, zazivajući njihov medijski linč, već upravo suprotno razbijati ćemo stigmju, uklanjati tabue te izbjegavati instrumentalizaciju stremeći unapređenju medicinskih postupaka, a sve kako bi osigurali opstanak prava i dobrobit populacije.

Dodatnom javnom stigmatizacijom transrodne populacije pojačava se već prisutan potpuno iracionalan strah u društvu i među roditeljima transrodne djece od takvih stanja. Samim tim ukupna transrodna populacija dovodi se u nepovoljan položaj, a njihova prava zapravo pokušavaju dokinuti zbog tobože njihove zdravstvene dobrobiti, drugim riječima diskriminira ih se samo zato što odstupaju od određene svjetonazorske paradigme.

Pravobraniteljica Vam također pojašnjava kako je većina transrodnih osoba u RH zaprimila pozitivno mišljenje Nacionalnog zdravstvenog vijeća (NZV) o promjeni spola, odnosno života u drugom rodnom identitetu. Kao što vjerojatno znate, mišljenje NZV-a izdano im je na temelju medicinske dokumentacije izrađene od strane liječnika specijalista, medicinskih stručnjaka i zdravstvenih djelatnika, endokrinologa, psihologa i psihijataru sukladno ***Stručnim smjernicama za izradu mišljenja zdravstvenih radnika i psihologa o utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola i životu u drugom rodnom identitetu*** (NN 07/2016). Iste osobe su potom svoj pravni status regulirale temeljem ***Pravilnika o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije te utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili o životu u drugom rodnom identitetu*** (NN 132/2014, dalje u tekstu: **Pravilnik**) i članka 9.a. ***Zakona o državnim maticama*** (NN 96/93, 76/13, 98/19), a koji propisuje: „Promjena spola kao izmjena podataka u temeljnom upisu upisuje se u maticu rođenih na temelju rješenja nadležnog ureda. Rješenje o upisu promjene spola u maticu rođenih donosi se na temelju mišljenja nadležnog tijela o promjeni spola ili o životu u drugom rodnom identitetu, sukladno medicinskoj dokumentaciji nadležnog liječnika ili zdravstvene ustanove.”

Pravilnik kao opći podzakonski akt predstavlja provedbeni propis **Zakona o državnim maticama**. Člancima 1. i 2. Zakona o državnim maticama propisano je da su državne matice evidencije o osobnim stanjima građana u koje se upisuju činjenice rođenja, sklapanja braka, smrti i drugi podaci o tim činjenicama utvrđeni zakonom. Činjenice koje su upisane u državnim maticama i činjenice koje se njima dokazuju smatraju se istinitim. Navedenim člankom 9a. Zakona propisano je kako se promjena spola, kao izmjena podataka u temeljnom upisu, upisuje u maticu rođenih na temelju rješenja nadležnog ureda. Rješenje o upisu promjene spola u maticu rođenih donosi se na temelju mišljenja nadležnog tijela o promjeni spola ili o životu u drugom rodnom identitetu sukladno medicinskoj dokumentaciji nadležnog liječnika ili zdravstvene ustanove.

Shodno navedenom, svaka promjena činjenica u državnim maticama, odnosno matici rođenih, a posebice promjena spola i posljedično imena/prezimana, ima za posljedicu promjenu svih izdanih evidencija građana koje se izdaju na temelju podataka u državnim maticama, odnosno usklađivanje svih podataka s podacima u državnim maticama.

Naime, kod promjene spola (posljedično i imena i/ili prezimana), nakon što se temeljem izdanog mišljenja NZV-a odobri upis u državne matice, smatra se da je osoba onog spola koji je naveden u državnim maticama bila od rođenja. Radi se praktički o usklađivanju de-jure stanja s utvrđenim de-facto stanjem.

Antidiskriminacijsko zakonodavstvo u RH štiti pravo građana na odsustvo diskriminacije, odnosno na različitost kroz više diskriminacijskih osnova:

Članak 6. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 82/08, 69/17) propisuje da je diskriminacija na temelju spola svaka razlika, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, obrazovnom, socijalnom kulturnom, građanskom ili drugom području života na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena. **Članak 6. st. 4. Zakona o ravnopravnosti spolova** zabranjuje diskriminaciju u odnosu na mogućnosti dobivanja i nabave roba kao i diskriminaciju u pružanju i pristupu uslugama.

Članak 7. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova propisuje kako izravna diskriminacija jest svako postupanje uvjetovano spolom kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji. Stavak 2. istog članka propisuje kako neizravna diskriminacija postoji kada neutralna pravna norma, kriterij ili praksa stavljaju osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe suprotnog spola, osim ako je ta pravna norma, kriterij ili praksa objektivno opravdana legitimnim ciljem, a sredstva usmjerena postizanju tog cilja su primjerena i opravdana.

Članak 1. st. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12), propisuje kako se tim Zakonom osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.

Članak 1. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije propisuje da se diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatra stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe po osnovi iz stavka 1. ovoga članka, kao i osobe povezane s njom rodbinskim ili drugim vezama. Dok stavak 3. istog članka utvrđuje kako se diskriminacijom smatra i stavljanje neke osobe u nepovoljniji položaj na temelju pogrešne predodžbe o postojanju osnove za diskriminaciju iz stavka 1. ovoga članka.

Tumačenjem odredaba **članka 4. Zakona o ravnopravnosti spolova**, Pravobraniteljica je zauzela stajalište da se rodni identitet, kao diskriminacijska osnova iz članka 1.st.1. Zakona o suzbijanju diskriminacije, izjednačava sa spolom osobe u smislu općih odredbi o izravnoj i neizravnoj diskriminaciji i drugih jamstava ravnopravnosti spolova iz Zakona o ravnopravnosti spolova pa se na taj način na zabranu diskriminacije temeljem rodnog identiteta imaju primjenjivati i sve odredbe koje zabranjuju spolnu diskriminaciju iz Zakona o ravnopravnosti spolova.

Iako je s obzirom na sve navedeno, a široko tumačeći prava vezana uz slobodu govora, medija i kritičkog mišljenja, zauzeto stajalište da se u konkretnom slučaju za sada ne bi radilo o diskriminaciji, Pravobraniteljica Vam upućuje **preporuke** vezane uz zaprimljene pritužbe na više vaših tekstova koji se odnose na transrodnu populaciju, kako bi se u buduće izbjegla diskriminacija ovih osoba:

1. **Biti transpolna, transrodna ili rodno nenormativna osoba stvar je različitosti, a ne patologije.** Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) objavila je sredinom 2018. godine novu verziju Međunarodne klasifikacije bolesti (MKB-11) u kojoj su sve kategorije vezane za trans osobe premještene iz poglavlja o mentalnim poremećajima u ono o seksualnom zdravlju. To predstavlja veliki korak prema destigmatizaciji trans osoba i njihovoj društvenoj uključenosti. Svjetska strukovna organizacija za zdravlje transrodnih osoba (engl. *The World Professional Association for Transgender Health* – dalje u tekstu: WPATH) još je u svibnju 2010. godine izdala priopćenje u kojem se zalaže za depsihiopatologizaciju rodne nenormativnosti na svjetskoj razini (Upravni odbor WPATH-a, 2010). U priopćenju se navodi da je *“izražavanje rodnih karakteristika, uključujući i rodni identitet, koje nisu stereotipno povezane sa spolom pripisanom osobi pri rođenju, uobičajen i kulturno raznolik ljudski fenomen kojeg ne bi trebalo smatrati inherentno patološkim ili negativnim”*. Nažalost, rodnu nenormativnost stigmatizira se u mnogim društvima diljem svijeta. Takva stigma može poticati predrasude i diskriminaciju koje pak uzrokuju “manjinski stres” (I. H. Meyer, 2003). Manjinski stres je jedinstven (pridonosi općim stresorima koji pogađaju sve ljude), društveno uvjetovan i kroničan, a transpolne, transrodne i rodno nenormativne pojedinke i pojedinci zbog njega mogu postati podložniji psihičkim tegobama kao što su anksioznost i depresija (Institute of Medicine, 2011). Uz to što uzrokuje predrasude i diskriminaciju u društvu općenito, stigma pridonosi i zlostavljanju i zanemarivanju u osobnim odnosima s vršnjacima/kinjama i članovima/icama obitelji, a zlostavljanje i zanemarivanje mogu opet uzrokovati psihološki stres. Međutim, takvi su simptomi društveno inducirani. Oni nisu inherentni samoj transpolnosti, transrodnosti ili rodnoj nenormativnosti¹;
2. **Transrodne osobe potrebno je tretirati sukladno Preporuci CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta², odlukama Europskog suda za ljudska prava i ostalim međunarodnim obvezama i**

¹ *Standardi skrbi za zdravlje transpolnih, transrodnih i rodno nenormativnih osoba.* Svjetska strukovna organizacija za zdravlje transrodnih osobe. **Izdavačice:** Ženska soba – Centar za seksualna prava. **Izvornik:** © 2012 World Professional Association for Transgender Health (WPATH). str.6.

² Preporuka. toč.35. *„Države članice dužne su poduzeti sve potrebne mjere kako bi transrodnim osobama osigurale učinkovit pristup prikladnim uslugama za promjenu spola, uključujući psihološke, endokrinološke i operacijske usluge na području transrodne zdravstvene zaštite, bez da ih se izlaže nepotrebnim zahtjevima...”*

standardima zaštite³. Drugim riječima, postupak rješavanja statusa transrodnih osoba mora biti usmjeren brzom i učinkovitom rješavanju problema statusa pojedinaca/ki koji podnose zahtjeve za promjenom spola, odnosno rodnog identiteta, kako bi se zaštitilo njihovo dostojanstvo i ljudska prava sukladno međunarodnim obvezama i standardu zaštite.

3. U slučaju administrativnih, pravnih, medicinskih, odnosno bilo kakvih nejasnoća i prepreka u postupanju kod promjene spola, tumačenju zakona, ili snošenju troškova, **teret i rizik trebaju uvijek podnositi nadležna tijela**, a ne osobe pogođene ovim problemom, kako bi se izbjegla diskriminacija.

Pravobraniteljica naglašava kako činjenica da u konkretnim slučajevima nije utvrđena diskriminacija temeljem rodnog identiteta ne znači istovremeno da intenzitet objava određenih tekstova kao i njihova konotacija ne mogu dovesti određenu populaciju u nepovoljan položaj te imati diskriminatorni učinak na njih.

Shodno istaknutom, Pravobraniteljica Vam upućuje preporuke da prilikom eventualnih budućih objava tekstova o transrodnim osobama svakako vodite računa o svemu istaknutom, kao i da u najboljim manirama novinarske struke, objektivno i nepristrano, posebice kod svjetonazorskih sučeljavanja, uvijek nastojite prikazati i onu stranu koja se zalaže za opstojnost ove populacije dajući prostor samim transrodnim osobama i/ili argumentima koji štite njihovu dobrobit, te osiguravaju i unapređuju njihova temeljna ljudska prava.

S poštovanjem,

**PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**
Višnja Ljubičić, dipl. iur.

Dostaviti:

- naslov
- arhiva
- Pravobraniteljica za djecu, Helena Pirnat Dragičević, putem elektroničke pošte: info@djete.hr
- Pučka pravobraniteljica, Tena Šimonović Einwalter, putem elektroničke pošte: info@ombudsman.hr

O tome obavijest:

- Pritužiteljima/cama
- Državno odvjetništvo RH, Gajeva 30a, putem elektroničke pošte: pisarnica@dorh.hr

³ U predmetu *Van Kück protiv Njemačke* (2003). Europski sud za ljudska prava (ESLJP) utvrdio je da je transrodnoj osobi prekršeno pravo na pravično suđenje i pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života jer je zahtjev za dokazivanjem medicinske nužnosti liječenja u vezi s promjenom rodnog identiteta osobe bio nerazmjeran i nerazuman s obzirom da je rodni identitet jedno od najintimnijih područja privatnog života osobe. U slučaju *Schlumpf protiv Švicarske* (2009). ESLJP je utvrdio povredu prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života zaključivši da su švicarske vlasti neopravdano za dvije godine odgodile pružiti zdravstvenu uslugu transrodnoj osobi starije dobi.